

1700 metrar frá framtíðini:

Hugleiðingar úr Estlandi

Filmurin hjá Ullu Boje Rasmussen, 1700 metrar frá framtíðini, um bygdina Gásadal, fekk herfyri bæði høvuds- og eykavirðisløn á filmsstevnu í Estlandi. Høvudsvinningurinn var ein kano úr cedertræi, sum Khantyfólkið í Sibiria hevur tilevnað. Virðislønin varð latin fyri besta filmin "on life in a Nordic Community.- for a artistitally brilliant and in-depth presentation of a community on the threshold of change."

Í hesi grein hevur Ulla Boje Rasmussen hugleiðingar frá ferðini í Estlandi.

Ulla Boje Rasmussen, sum gjørdi filmin um Gásadal.

Mørket falder på, og den røde sol forsvinder ned i en uendelig skov af fyrre- og birketræer.

Jeg er på vej i bus fra Tallin til Pärnu.

Vi kommer mange steder fra, os i bussen: Vest- og Østeuropa, Norden, en enkelt japaner og fra Unionsrepublikkerne i Sovjet, Georgien, Tadjikistan, de baltiske lande og russere fra Sibirien.

Det har været næsten umuligt at ringe eller telefaxe til Estland for at svare bekræftigende på den indbydelse, jeg en sen aften modtog med telegram i København.

Alle post- og telefonforbindelser mellem Danmark og Estland foregår over Moskva, hvad der uægtelig medfører en temmelig usikker kommunikation.

Næste morgen ser jeg Pärnu og havet. I den ene ende af byen ligger træstøse betongboligblokke række efter række. Her bor hovedsagelig den tilflyttede russiske arbejdskraft, som arbejder på de store russisk anlagte virksomheder, der er bestemt ikke velkomne, esterne omgås dem nødt, men de udgør 35% af den samlede befolkning på 1,5 million mennesker. De udstationerede enheder fra Den Røde Hær er ikke medregnet. I byens centrum ligger gamle smukke træhuse med udskæringer om døre og vinduer. De har kendt bedre tider.

På det lille museum midt i byen er der i glasmontrer udstillet fotografier, silkekjoler og sommer hatte. I 30'erne var Pärnu en mondæn kurbadeby med hvide strande og spillekasinoer. Gågaden er fyldt af mennesker, der ivrigt studerer forretningsmanglende vareudbud.

Fødevaresituationen er værre end nogensinde. I begyndelsen af oktober steg priserne med intet mindre end 300%. Inflationen er kolossal, pengesystemet er ved at bryde sammen, ingen tror Rublens overlevelse mere som møntfod. Midt i gågaden er der stor tilstrømning rundt om kølerhjelm på en parkeret Moskvitch. En mand ruller store ark papir sammen og sælger dem for 15 rubler stykket. Han sælger kort over Estland.

Pärnu er vært for »Den 4. Internationale Visuel Antropologiske Filmfestival«. Lederen af festivalen, den estiske filminstruktør og fotograf Mark Soosaar fortæller:

»Vi oprettede denne festival i 1987, da Sovjetunionen begyndte at falde fra hinanden.

Da vit mærkede det første pust af frihed, åbnede vi vinduer og døre. Hovedideen er at bygge bro mellem øst og vest og give antropologer/etnografer og filmfolk fra Sovjetunionen mulighed for at mødes med vestlige kol-

leger, samtidig ønsker vi at give de vestlige deltagere indblik i, hvad der er sket med de forskellige kulturer i dette store land. Vi har sat focus på de nordligste kulturer, fordi de er sårbare og er ved at blive tilintetgjort af det sovjetiske system.«

Det vilde østen

I den følgende uge fører filmfestivalen os vidt ud i verden, fra Thuleeskimoer til bådnomader i Indonesien.

Hovedparten af filmene handler dog om »Survival of the Nordic Cultures« Overlevelse/bevarelse af de nordiske og nordlige kulturer.

Udover de skandinaviske lande opfatte Estland Sibirien som hørende til det nordiske kulturområde ud fra den betragtning, at mange af de oprindelige folk er finsk-ugriske som esterne selv, det gælder f.eks. Khantyerne og de nært beslægtede Mansier.

Khantyerne lever i Tajgaens skove og på tundraens bundfrosne vidder på et område, der er så stort som Vesteuropa. I alt er de 21.000 mennesker, traditionelt har de levet af jagt, rensdyrhold og fiske. I film efter film åbnes der op for den sibiriske verden.

Forfatteren Jaan Kaplinski, der er tilknyttet det estiske parlament og Juryens formand, har ofte

besøgt Sibirien:

»Gennem flere århundreder flyttede russere til Sibirien, det var religiøst forfulgte mennesker, pelsjægere, deporterede og missionærer, de kom i stort antal.

De gjorde ihærdige forsøg på at kristne de oprindelige folk. Efter revolutionen fik de fred et stykke tid, fordi det russiske styre var svækket; men så kom bolsjevikkerne med deres missionsske ideer og ville ændre de barbariske skikke.

Khantyernes tradition er at lade håret vokse og flette bånd ind i det. Kommisærerne klippede dem og undervang deres kultur. Der var en opstand i 1930'erne, men den blev slået ned med hård hånd.

Shamanerne, de åndelige ledere blev fængslet, dræbt eller deporteret til barskere egne i Sibirien.

Oprindelig ønskede russerne, at undervisningen i skolerne skulle foregå på eget modersmål, men det blev opgivet, og børnene blev tvunget til at flytte væk fra deres familier for at gå på russiske kostskoler. De voksede op mellem 2 verdener: de blev ikke russere, og de var ikke indfødte længere.

Jeg har mødt mange uheldige mennesker med alkoholproblemer, som vi kender det fra Grønlands eskimoer, Amerikas indianere. Ikke alene blev de oprindelige folk undertrykt. Den off-

icielle propaganda forlangte at de danse- og sanggrupper, som fik lov til at rejse udenlands skulle lovprise den russiske stat og kammerat Lenin. Det var hyklerisk, for samtidig døde deres landsmænd af tuberkulose eller drak sig ihjel.

I det mindste tvang USA ikke indianerne til at lovprise sig. Det oprindelige folk i Sibirien udgør i dag kun ganske få procent i forhold til den russiske befolkning.

Perestrojkaen giver håb og advarsler, for hvad sker der når Sovjetunionen igen bliver et land med en kommerciel markedsøkonomi?

De oprindelige folk i Sibirien vil selvfølgelig have del i den moderne velstand, så det er ikke kun russerne, men også dem selv der er ansvarlige, hvis deres kulturer skal overleve. Efterhånden er det altoverskyggende problem i VestSibirien blevet forureningen fra olieindustrien. Sovjetunionen er i en desperat økonomisk situation, mere end 50% af olieforsyningerne kommer herfra, og de har brug for at eksportere den for at få hård valuta. — Alle mulige lykkejægere tager derop. Situationen er at sammenligne med »Det vilde vesten« i USA, Sibirien er »Sovjetunionens vilde vesten«.

Filmen »A Message to the Parliament« er et forfærdende dokument om

de menneskelige og miljømessige konsekvenser olieindustrien medfører for Khantyerne.

Den er instrueret af den estiske filminstruktør Valentin Kuik.

Esterne har også lavet film i Østsibirien. Instruktøren Arvo Iho viser arbejdskopien af sin nye næsten ordløse film om Tsjuktsjier og eskimoer. Efterhånden er de blevet pelsopdrættere og dræber alt for mange af havets store dyr, hvalrosser og hvaler til rævefoder.

I Østsibirien er kræftforekomsten stor, Sovjetunionen foretager atomprøvesprængninger.

Eg bjerg af affald

Den estiske film »To Shura« instrueret af Hannes og Renita Lintrop handler om en gammel kone, de bor i en slags kranførerhus på en bakke for enden af et tipvogns- spor.

Hendes arbejde består i at sørge for at fordele slagterne »rigtigt«, når de i en uendelig strøm vippes ud af tipvognene.

Tilsyneladende har hun boet her altid, telefonen og radioen er hendes eneste kontakt med andre mennesker.

I slutningen åbnes billederne op og bakketoppen hun bor på, viser sig at være et gigantisk bjerg opbygget af slagter og affald midt i et goldt brun-